

Renata Radłowska

Maria téglái

Ha éjjel felébred, a kezével mintha megszokásból is téglát formázna. Nem várja tőle senki, hogy téglát csináljon, de kezei emlékeznek a téglá alakjára. Különbséget tud tenni agyag és agyag, homok és homok közt. Ki tudná választani, melyikhez melyik illik.

Maria elment a ügyintézőhöz, hogy megkérdezze, nem számolná-e még egyszer ki a nyugdíját. Túl alacsonynak, túl szerénynek érezte – ahhoz képest, hogy negyven évig gyártotta a téglát a kombinátnak. Megmondta, hogy több millió téglát gyártott; hogy élmunkásnő volt, vagy tíz oklevelet és hat érmet vitt haza. Végül hozzátette, hogy semmit sem szerzett ezalatt a negyven év alatt. Lent parkolt ugyan a ház előtt egy Syrena, de mire ment az elismerés eme jelével, ha egyszer az autó folyton elromlott. Volt ugyan lakása egy tömbházban, de a szobakonyhát a férjének utalták ki, nem neki. Az ura érdemeiért kapták.

Az ügyintéző dühbe gurult:

– Ha tovább vitatkozik, akkor még leveszek a nyugdíj összegéből.

Az asszony fenyegetően kifordította a szemét (ezt jól tudta csinálni, a téglák közt leélt élet szélsőséges viselkedésre tanít), és kivillantotta a foga fehérjét.

Szétrúgom a segged, te tetű.

És kiment.

A vágy

Nowa Hutába a vére hajtotta.

– Én már ilyennek születtem, ha megláttam egy nadrágot, máris forrt a vérem – meséli Maria (nem pironkodik, a temperamentum nem szégyen, az életerő megnyilvánulása).

– Mások évekig etyepetyézhetnek a fiúikkal, és nem estek teherbe. Én meg rögtön úgy maradtam: csak egyszer néztem meg egy nadrágot és már nőtt is a hasam.

Az első nadrág tulajdonosa egy roznówi fiú volt, a lány megnézte, és fiút szült.

A második nadrág ugyanazé a fiúé volt, megnézte, és jött a második gyerek.

A harmadik nadrág egy szomszéd falubélié volt. Rácsodálkozott, és megszülte a harmadik gyereket.

Az anyja csak megcsóválta a fejét, de nem nagyon vette a szívére. Jól tudta, hogy a lánya vérmérsékletével nincs mit tenni (neki is nyolc gyereke született, igaz, egy férfitől). Az anyja magát is hibáztatta, Maria egyszer már választott volna vőlegényt, de az anyának egyáltalán nem tetszett. Púpos volt.

Mert ha púpos, gondolta magában az anya, akkor biztosan

fukar is. Nem sokat ad, de Maria családjával szemben nagy elvárásokat támaszthat.

A fiú már el is indult, hogy megkérje Maria kezét, lóháton bukkant elő a domb mögül. Az anya nemet mondott, vissza küldte. Menjen csak el a púpos.

És vége lett a szerelemnek. Pedig Maria szerette őt, a púp nem zavarta. Nem lett esküvő.

Maria felfedezte magában a vágyat. Anyja magához vette a gyerekeket.

Végül Maria elindult a Krakkó környéki faluból Nowa Hutába. 1954-ben.

A bátyja Hutában dolgozott már, úgy volt, hogy kerít majd neki is munkát. Nem engedte, hogy a fémkombinát irodáit takarítsa, az nem járja, hogy ő a mások szemetét rakja rendbe. A fiú az építkezésen dolgozott, házakat épített, érdeklődött, kérdezősködött, nyomozott, és talált a hűgának munkát. Téglát kellett gyártania.

Odalépett a géphez.

A gép hatalmas volt, mint a világ.

Keverőgépnek hívták.

Maria beállt a keverőgép mellé.

Hamar kitanulta a kezelését.

Agyagot a homokkal, homokot az agyaggal. Keverés.

Formázás. Égetés.

A téglák gyönyörűek voltak – súlyosak, szabályosak, tökéletesek.

A téglák tökéletességért kapott pénzt Maria az anyjának küldte. Hogy az anyja abból etesse a gyerekeket.

A népköztársaság az népköztársaság

Maria erős volt. Hordta, cipelte, átrakta a téglákat.

Maria – a gépi formázó. Maria – a tégláüzemből.

Martinkohót épített. Meg hatalmas kemencéket.

Persze nem saját kezűleg. De az ő tégláiból épültek fel az acélkombinát épületei.

– Hatalmas volt a nyomás, hogy több és több téglát gyártunk. Annyira ígértették a több pénzt a jó munkáért, hogy elhatároztam, a legjobbak legjobbja leszek. Senkinek sem voltak olyan eredményei, mint nekem. Úgy dolgoztam, mint egy robot. Jöttek, figyelték a munkámat és elégedetten bólogattak. Arra gondoltam, mennyi pénzem is lesz nekem, meg milyen szépséges házam, ah... Megfordult egyszer a fejemben, hogy talán nem is érdemes annyit csinálnom, mert nem is lesz elég pénz, hogy kifizessenek, meg mit is csinálnék annyi sok pénzzel.

A szexuális vágyból ötszáz százalékos norma lett.

Nyolc tonna téglá, kilenc, tizenegy...

Csodálatra számított, jó fizetésre (időnként pedig pénzjutalom-

ra), hogy ingyen utazhasson a villamoson, hogy olyan lakása legyen, ahol kényelmesen elfér (a gyerekeivel). Okleveleket és kitüntetéseket kapott.

Azt akarta, hogy a brigádban mindenki tudja, Maria élmunkásnő.

Meg azt, hogy megemlítsék egy-két újságban. De valahogy mindig az lett, hogy az újságíró elbeszélgetett Mariával, aztán a cikk az igazgatóról vagy a brigádvezetőről szólt.

A párttagokat jutalmazták a mi munkánkért. És milyen szépen prédikálták nekünk: Elvtársnő, mindenkinek áldozatokat kell hoznia a népköztársaságért. Nem építhetjük fel a népköztársaságot nagy pénzekből, mert nincs elég pénz. Nemegyszer önfeláldozóan, átlagos fizetésért kell dolgoznunk. A népköztársaság nem Amerika. A Lengyel Népköztársaság a népé, a tietek.

– Engem a guta kerülgetett. Egy hónappal később látom ám, hogy a főnök fényes bőrdzsekiben feszít, a felesége meg bundában. Kiöltöztek az én munkámból! Az én milliónyi téglámból...

Munkásszállón lakott, az ennivalóját elzárta a szekrényében. De mire megjött a munkából, az ételnek már csak a szaga maradt a szekrényben. A zsírban párolt savanyú káposztáé. Tudta jól, ki-nek is ízlett a káposztája, fel lehetett ismerni a zsíros foltokról a szürke munkásruhán. Az ilyen foltok már messziről szaglanak.

Kirándulás

Ugyan hova ment volna? Csak a téglagyártáshoz értett.

Még a vágy is kiegészett benne a téglák miatt.

Ugyan hova mentek volna a többiek. Elvégezték a tanfolyamokat, hegesztők, kőművesek, öntőmunkások lettek. Olyasmiket tanultak, amire csak a kombinátban volt szükség, az építkezéshez. Ezt sajátították el ahelyett, hogy megtanultak volna írni-olvasni. Nem mindenki, de sokan voltak, akik ahelyett, hogy a betűvetést gyakorolták volna, a csavargyártásba dolgozták be magukat.

Maria maradt a kombinátban. Férjhez ment. A férje lakást kapott. Semmi különös, de a sajátjuk. Maria tégláit teherautókkal vitték szét a kombinátban. Egyszer meg akarta tudni, hova mennek velük. Még el is tervezte a kirándulást. De jött egy nagy megrendelés, és ott maradt a gép mellett (amelyik olyan nagy volt, mint a világ). Aztán már nem volt kedve a téglák nyomában vándorolni.

A Syrena

És ott volt a szabadidő. A mogilai erdőben, a táncesteken. Nem is örült a vasárnapnak. Hogy örüljön az ember a vasárnapnak, ha 700 zlotyt keres? Vasárnap szabadnapja van, de még egy italt sem vehet magának, hisz csak hétszázat keres. Gyűlölte a vezető-

ket. Undokok voltak és rosszindulatúak. Az asszonyoknak megparancsolták, hogy maradjanak a gép mellett, a férfiakat pedig magukkal vitték VB-ülésre. Csak három óra múlva jöttek vissza, vidáman és kapatosan.

Néha bosszút állt.

– Elkaptunk egy ilyen nagyokost, és lecibáltuk a nadrágját. Aztán rápakoltuk a futószalagra. Esélye sem volt. Jó erőben voltam, és a munkatársnőim szintén. Ez volt a szórakozásunk. Meg az, hogy eljártunk bírósági tárgyalásokra. Egyszer egy lány perén voltam, aki a gyerekét elásta a mogilai erdőben. Ez is szórakozás volt. Én az ilyen történeteken nem tudtam meghatódni, elfelejtettem, hogyan kell. Mindenkinek nehéz volt az élete, talán más volt, de nehéz.

Húszévi munka után a ház előtt már egy Syrena parkolt. Semmi különös. Egy négy kerékre szerelt persely – húsz éven át dobálta bele a pénzt. Elromlott, hörgött, köhögött a motor. És amikor végleg lerobbant, Maria leszerelte a kerekeket, megemelte a kocsit, és a kerekek helyébe téglákat rakott. Négyet-négyet mindenhová.

A jacht

Szült még két gyereket. Eltemette a férjét. Megkapta az első nyugdíját. Olyan kicsi volt, mint amilyen a vágy, amely már-már teljesen kihunynt benne.

Elment az ügyintézőhöz, hogy magasabb nyugdíjat harcoljon ki magának. Közben az ügyintéző biztosan olyan épületben ült, amelyet az ő tégláiból emeltek (persze meg is nézte a falakat, mielőtt bement). Mondta a gyerekeinek, hogy nem akar ő sokat. Csak adjanak egy groszt minden általa gyártott tégláért. A gyerekek azt felelték, ha minden tégláért annyit kapna, akkor szemtelenül gazdag lenne. Ők sem biztosak benne, hogy igazságos-e ez azokkal szemben, akik építették Nowa Hutát, hogy most 800 zloty nyugdíjat kapnak. Rendben, akkor adják neki csak a felét. Hogy adhatnák a felét, ha egy groszt nem lehet elfelezni. Hát akkor talán másképpen kéne számítani a nyugdíjat, nem a téglák alapján. Semmi értelme. Így vagy úgy, de az egész aktív élete a téglákhoz kötődik. Akkor öt téglánként egy groszt? Még akkor is piszkosul sok pénz lenne.

A fia pár évvel ezelőtt elvitte magához Ausztráliába. Rákkal kínálta. Mariának felkavarodott a gyomra tőle.

A fia azt magyarázta, hogy ha a téglákat a kapitalizmusban gyártotta volna, akkor a kapitalizmus megbecsülné öregkorában. Annyira megbecsülné, hogy a kapitalista nyugdíjából jachtot vehetne.

– Jachtot? – kérdezte. Minek neki az a jacht? Hova is hajózna? A Nowa Huta-i tavon úszkálna? Nem, nem akar jachtot. Még ingyen sem. Maria fél a víztől.

(Kertész Noémi fordítása)